

Rozkvět výtvarného umění lucemburské éry. Inspirace a rezonance

Prof. PhDr. Lenka Bobková

15. dubna 2026

Literatura - orientačně

- Jiří Fajt (ed.) , *Karel IV., císař z Boží milosti. Umění a kultura za vlády posledních Lucemburků ve střední Evropě, 1310-1437, Praha 2006*
- Jiří Fajt, Markus Hörsch, *Císař Karel IV. 1316-2016, Nürnberg-Praha 2016*
- Jiří Kuthan – Jan Royt, *Karel IV: Císař a český král – vizionář a zakladatel, Praha 2016*
- Bartlová, Milena. *Skutečná přítomnost: středověký obraz mezi ikonou a virtuální realitou, Praha 2012.*
- Milena Bartlová, *Pravda zvítězila: výtvarné umění a husitství 1380-1490, Praha 2015*
- Bartlová, Milena. *Průvodce studiem dějin středověkého výtvarného umění: seminář dějin umění Filozofické fakulty Masarykovy university Brno, skripta, Brno 2003*

Role múzických děl v pohledu na panovníka, neboli panovník a jeho mecenášská činnost.

Reprezentace byla součástí profilu panovníka, do níž se promítaly i osobní vztahy k uměleckým dílům, jejich výběr či preferování.

Reprezentace měla různé podoby

- Prokazovaná úcta církevním institucím, současně i osobní či rodová paměť
- Reprezentace panovnické moci a její koncepce, součást obrazu ideálního panovníka – převzala šlechta, církevní hodnostáři
 - Cílená výstavba kostelů, případně i ovlivnění jejich podobny (např. NMP), konkrétní dary církevním institucím – relikviáře, sochy, obrazy – prezentace donátora
 - Rezidenční sídla, jejich výzdoba
 - Slavnosti, turnaje
 - Od 14. století též knihy, iluminované rukopisy (bibliofilie)
 - Osobní reprezentace, habitus – oblečení, šperky, vzácné koně

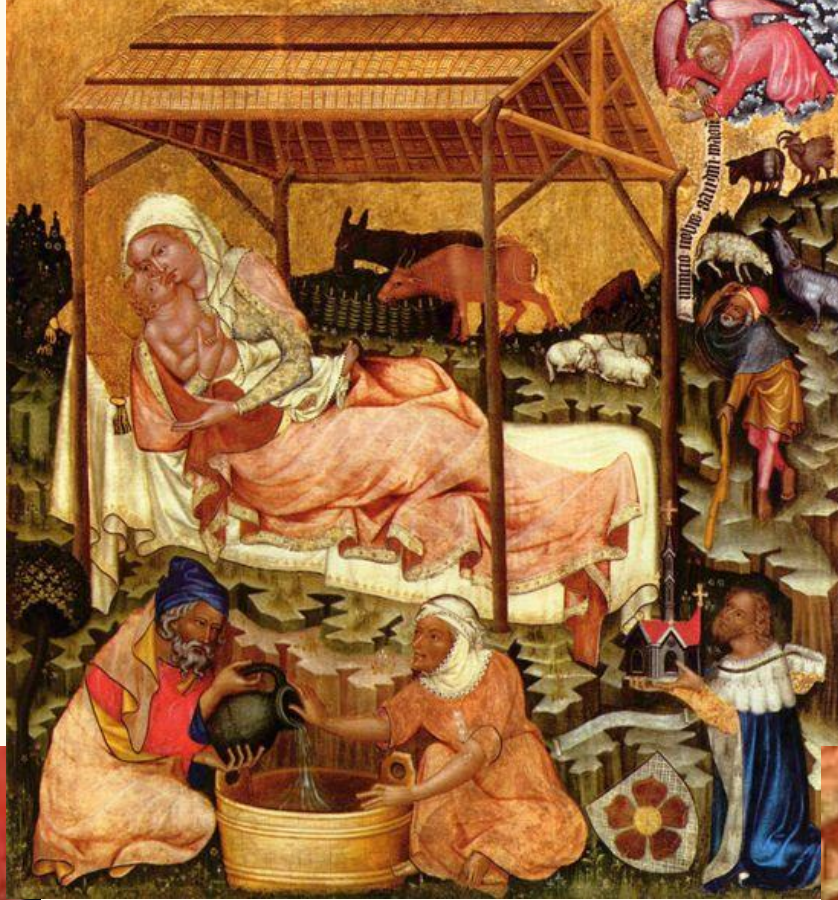

Stephansdom Wien, Karel IV. Rudolf der Stifter,
Kateřina Lucemburská

Staroměstská mostecká věž

Donátoři

Guillaume de Machaut, *Jugement du roy de Behaigne* (Soud českého krále), před 1342

rukopis z pol. 14. století,
Bibliothèque nationale de France,
sign. nF, ms français 1586, f. 17v

Christine de Pizan předává svou knihu Karlu VI., jeho manželce Izabele Bavorské,
rkp. 1410 - 1415.

Změny v uměleckém směřování pražského dvora s nástupem Lucemburků na český trůn

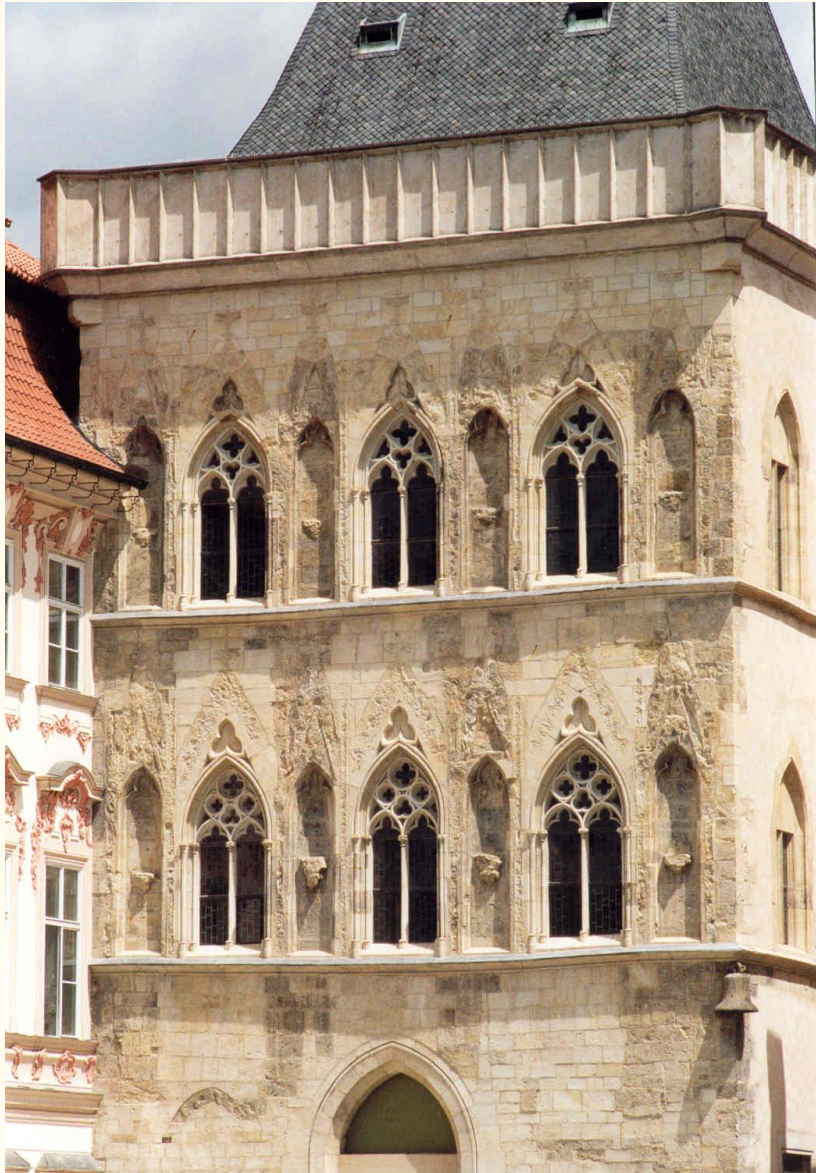
- Navázání na přemyslovské kulturní dědictví
- Přímé kontakty s Porýním, Francií, Itálií
- Základy položil král Jan – jeho dvůr z velké části tvořen osobami ze Lucemburska či Porýní (vliv Balduina, Trevír, Koblenz) – král na mnoha místech – dlouhé pobyty ve Francii.
- Důležitý pobyt v Itálii, zvláště pro mladého Karla, vliv na jeho doprovod
- Cíleně budovaný říšsko-český dvůr Karla IV. - již nejen přijímání impulzů, ale i vyzařování
- Kulturní úroveň „in“ za Václava IV.
- Každý z Lucemburků jiné představy o reprezentaci a jiné estetické vidění

Doba vlády Jana Lucemburského – přemyslovská tradice a evropské impulzy

Václav II., velká tzv. mincovní pečeť; iniciála ze Zbraslavské kroniky, Jihlavský rukopis, kon
14. stol.

Přemyslovský základ.
Praha, dům U kamenného zvonu

Období českých a římských králů z lucemburského rodu

Kulturní centra:

- Panovnický dvůr a rezidenční město
- Arcibiskupský dvůr
- Markrabské centrum v Brně – Jana Jindřich, Jošt
- Vévodská Opava
- Kulturní centra v tzv. vedlejších zemích – zvláště Vratislav, slezské knížecí rezidence (Lehnice, Břeh, Hlohov, Ziębice/Minsterberk, Opole apod.) – Budyšín, Žhořelec
- Šlechtické dvory
- Církevní instituce – kláštery i ve vedlejších zemích

Doba vlády Jana Lucemburského

Umělecké řemeslo – přemyslovská tradice Pražské zlatnické dílny

Klášter cisterciáček St. Marienstern, Horní Lužice:

Relikviář se zubem sv. Mikuláše, Praha?, 1280-1290

Relikviářová busta sv. Jana Křtitele, Praha 1290-1296

Doba vlády Jana Lucemburského

Poklad nalezený ve Slezské Středě v letech 1985–1988 na území bývalé židovské čtvrti. Čítá 11 zlatých předmětů (snad původně z majetku Lucemburků) a větší počet mincí, včetně pražských grošů a florénu krále Jana. Koruna, Paříž ?, Itálie ?, počátek 14. století

Doba vlády Jana Lucemburského

Spona z pokladu ze Slezské Středy, Itálie 1270-1300
Mistr Třeboňského oltáře, Madona roudnická, po 1380

Madona Strakonická, původně v komendě johanitů, dnes NG, Čechy 1300 – 1320, mohl ji objednat Bavor III. ze Strakonic; kompozicí odvozen z plastik francouzských katedrál (Remeš; Štrasburk)

Naumburg, Ekkerhard II. a Uta (Naumburský Mistr, † 1272)

Madona Rouchovanská, 1300–1330, Rouchovany darovala královna Eliška zbraslavským cisterciákům, kteří asi sochu pořídili a v roce 1325 umístili v rouchovanském kostele. Vliv francouzské plastiky, mystika cisterciáckého okruhu, velký Mariánský kult.

Remeš, západní průčelí, Zvěstování, 1255–1265

Mistr **Michelské madony**, působil patrně v Brně ve druhé třetině 14. století.

Vlivy poklasické francouzské gotiky (Štrasburk, Paříž, Freiburg im Breisgau) patrný v extrémní štíhlosti postav a linearizované, precizně provedené drapérii. Mohl přijít z oblasti Horního Porýní nebo Île-de-France na popud Elišky Rejčky, markraběte Karla, případně Jana Volka (od 1334 olomouckým biskupem).

S díly Mistra Michelské madony souvisejí některé sochy z řezbářské dílny pracující kolem 1350 pravděpodobně v Jihlavě (*Madona z Jihlavy zv. Eiglova, Madona z kostela sv. Jakuba v Jihlavě, Madona ze Seče*) a soubor slezských Madon na lvu. Další dílna asi pracovala ve Vratislavi (Broumovské madona, madony Broumova, ze Szymocina a Králík). Mezičlánkem je právě **Broumovská madona** (kol. 1350), která má dynamicky vyváženou kompozici a plastické ztvárnění. Další vývoj vedl k plošné stylizaci reliéfu a zjednodušení drapérie, k dekorativnímu pojetí detailu a prohnutí těla.

Madona na lvu z Klosterneuenburgu, kol. 1345 (Mistr Michelské madony), studie Ivo Hlobila (akvizice).
Madona na lvím trůnu, z Krosnowic v okolí Kladska, Praha ? kol. 1350, dnes Germanisches Nationalmuseum
Nürnberg
Různě vysvětlovaná ikonografie. Motiv známý v drobné plastice (slonovina) již v 11. stol., největší rozkvět v
poslední třetině 14. stol. (okruhy: český, polský, salcburský).

Doba vlády Jana Lucemburského

Ludvík Bavor na reliéfu na radnici v Norimberku, 1332-1340
(originál zničen.

Votivní deska Ludvíka a Markéty s modelem kaple sv.
Vavřince, starý palác, dnes muzeum München
Vliv jeho dvorského umění v Českách.

Pieta z kostela sv. Jakuba v Jihlavě,
1. polovina 14. stol.

Milena BARTLOVÁ a kol., *Pieta z Jihlavy*.
Nový pohled na staré téma, Jihlava 2007

Pieta z Chebu, dominikánský klášter, před pol. 14. století,
rozvíjený typ Pieta z Lubiażu, kol. 1370

Kulturní okruh biskupa Jana IV. z Dražic, kterého ovlivnil dlouhý pobyt ve Francii, v Avignonu (úcta ke sv. Anně, architektura, malířství) .

Avignon – papežský palác, Starý palác z doby Benedikta XII. (1334-1342)
kaple sv. Jana, fresky Simone Martini († 1344 Avignon) nebo jeho žák

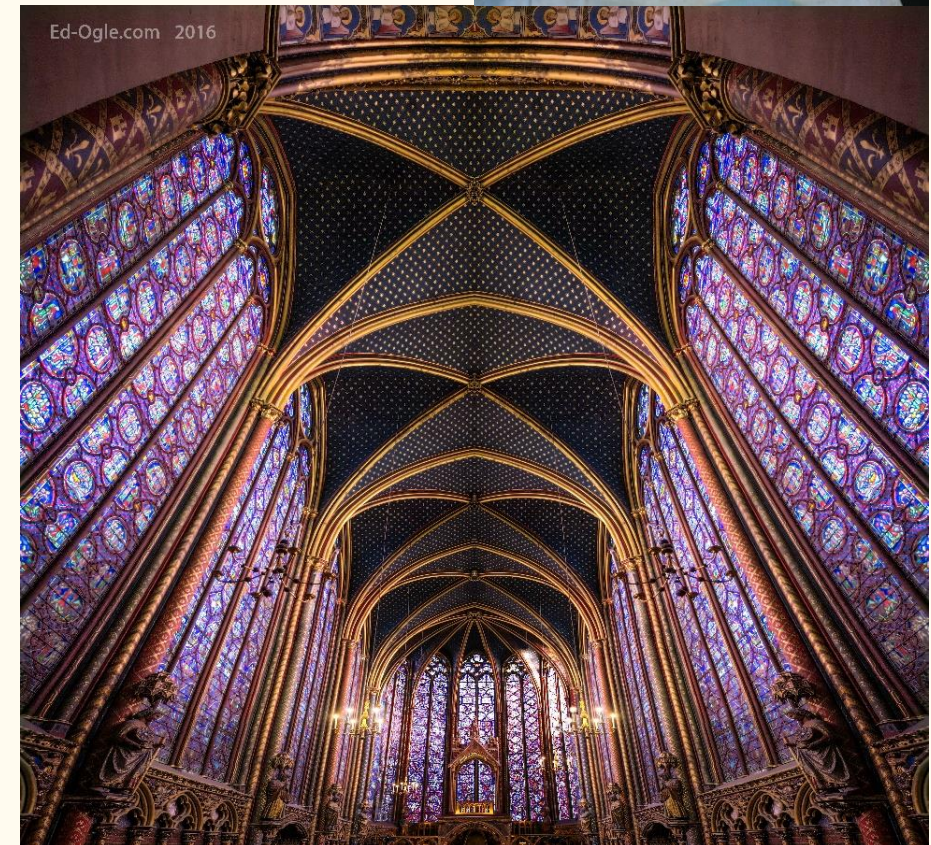

Avignon, papežský palác, Chamber du cerf (jelení pokoj), 1343,
pracovna Klementa VI.

Pobyty krále Jana a **královny Karla ve Francii**, u dvora Karla IV. Sličného, později Filipa VI.

Palais de la Cité, in: Přebohaté hodinky vévody z Berry (kol. 1410), Sainte Chapelle, dvoupatrová, postavena 1233–1248 – architektonicky se stala vzorem pro kaple, v nichž se uchovávaly relikvie Umučení Páně

Duccio di Buoninsegna (asi 1255/60 Siena - 1318/19), Trůnící madona (deskový obraz, 213 x 396 cm), původně hlavní oltář katedrály v Sieně.
Zakladatel sienské školy, vliv byzantské malby (na rozdíl od florentské školy), ale více citovosti a jasu

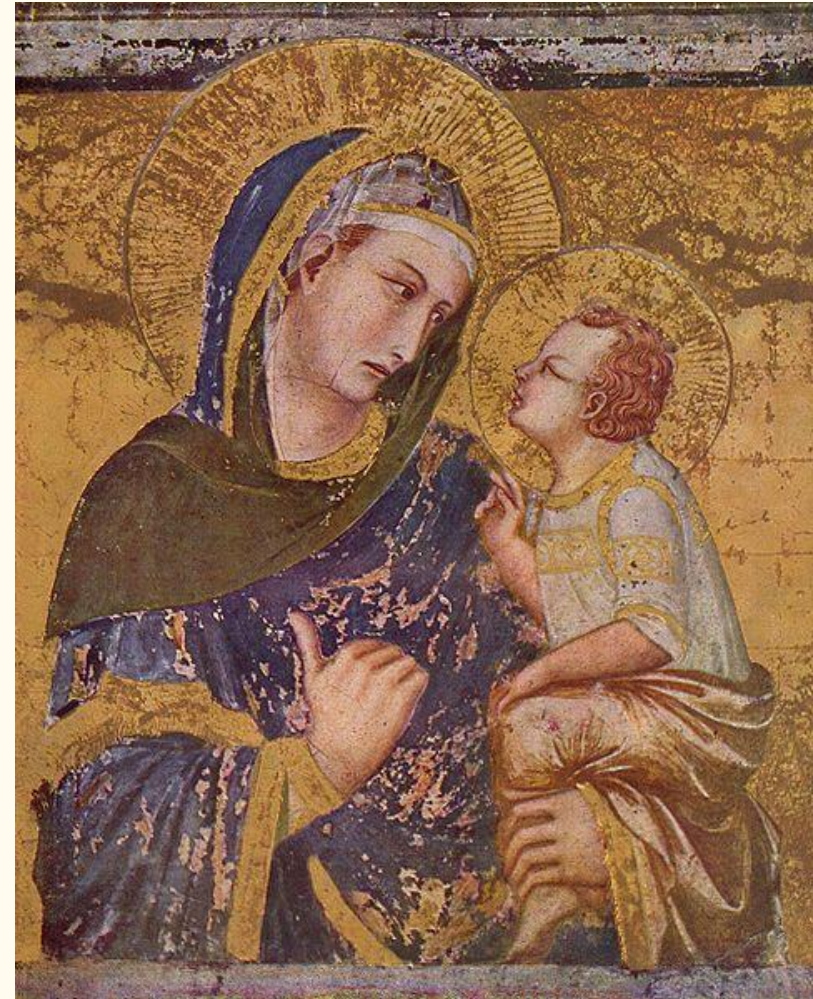
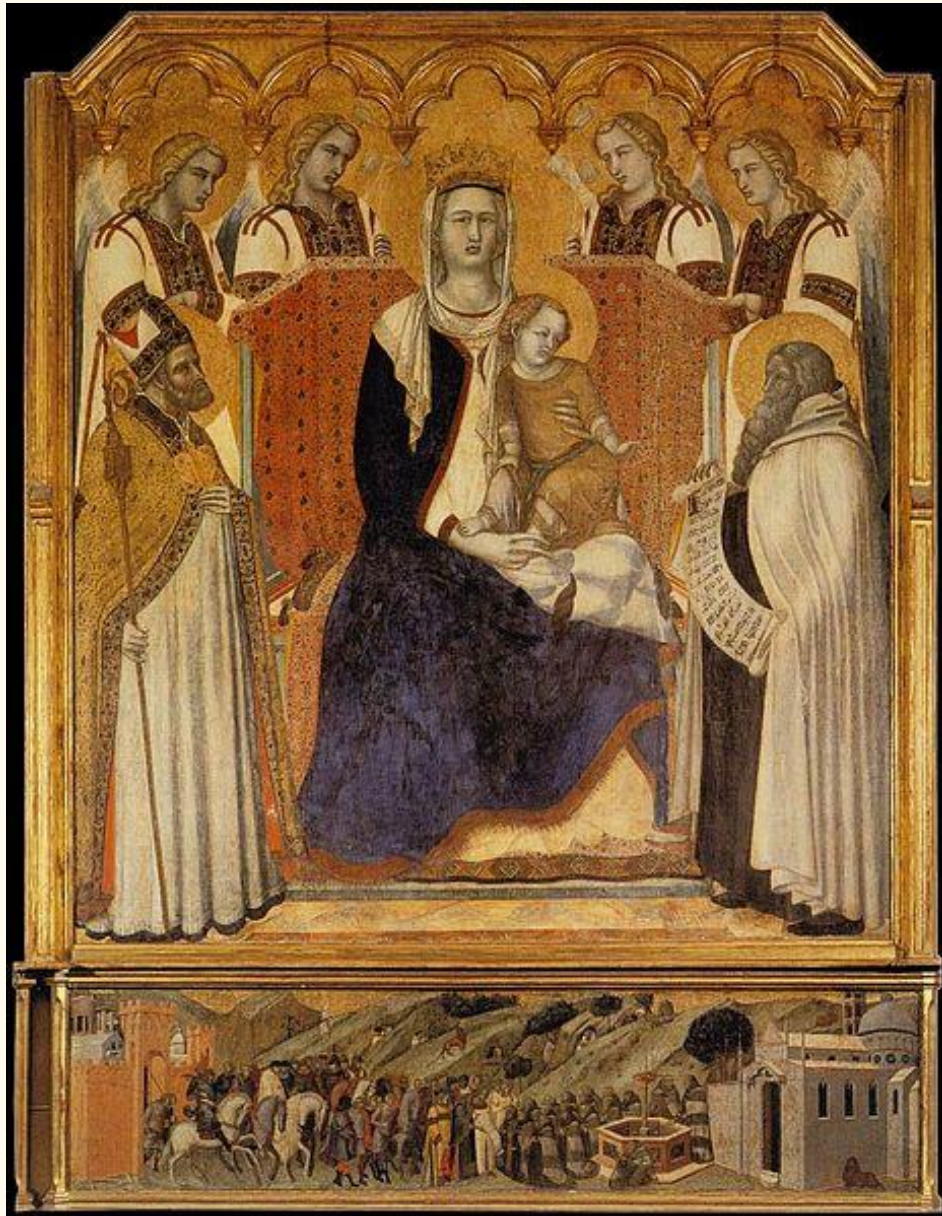
Simone Martini, 1284 (Siena) -1344 (Avignon)
Madona mezi světci, Siena

Simone Martini, Zvěstování

Pietro Lorenzetti, 1280-1348
Madona s dítětem mezi anděly,
Chiesa del carmine, Siena, 1329
Madona

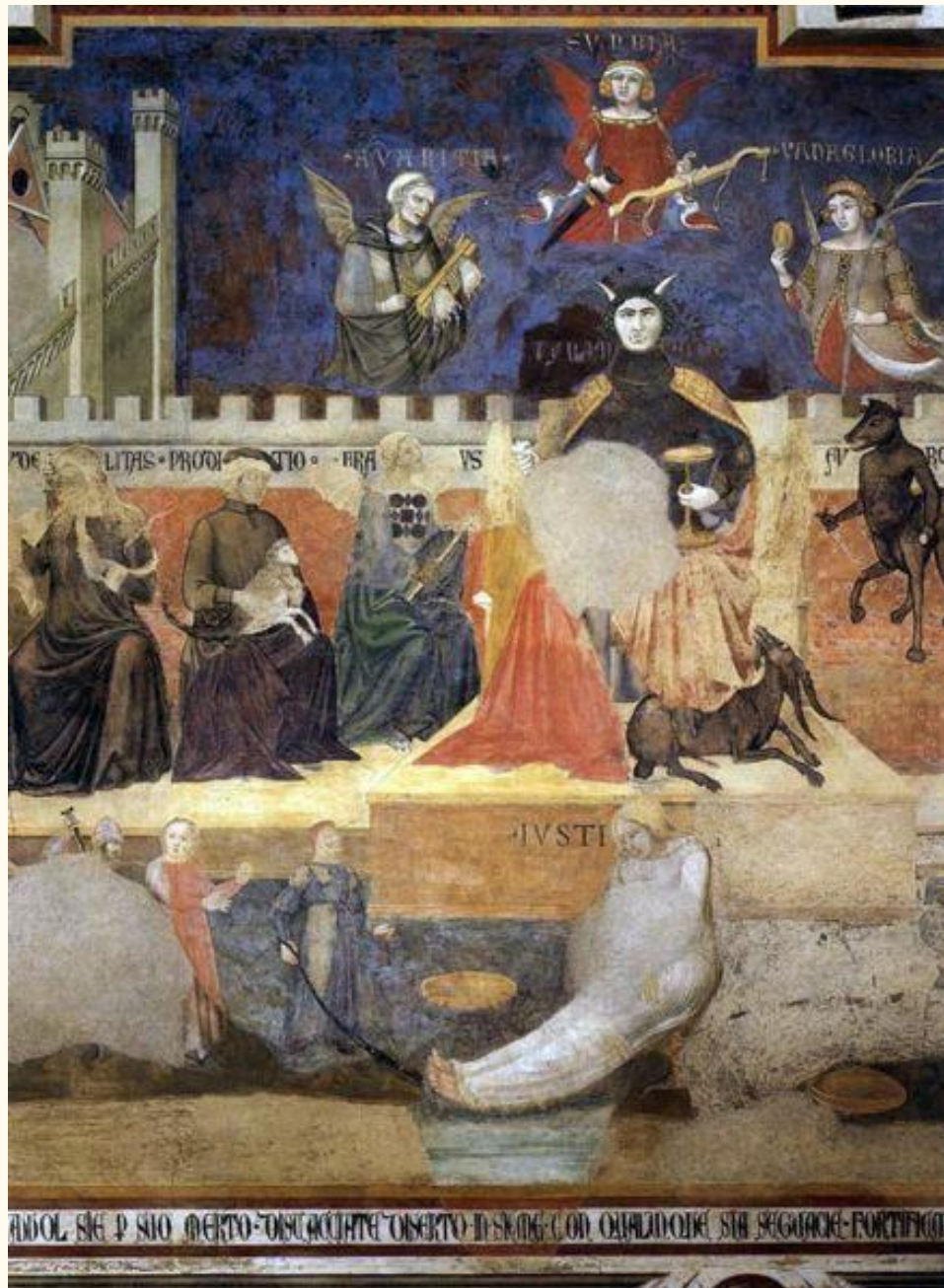

Ambrogio Lorenzetti (1290-1348), Dobrá vláda, Siena, Palazzo pubblico

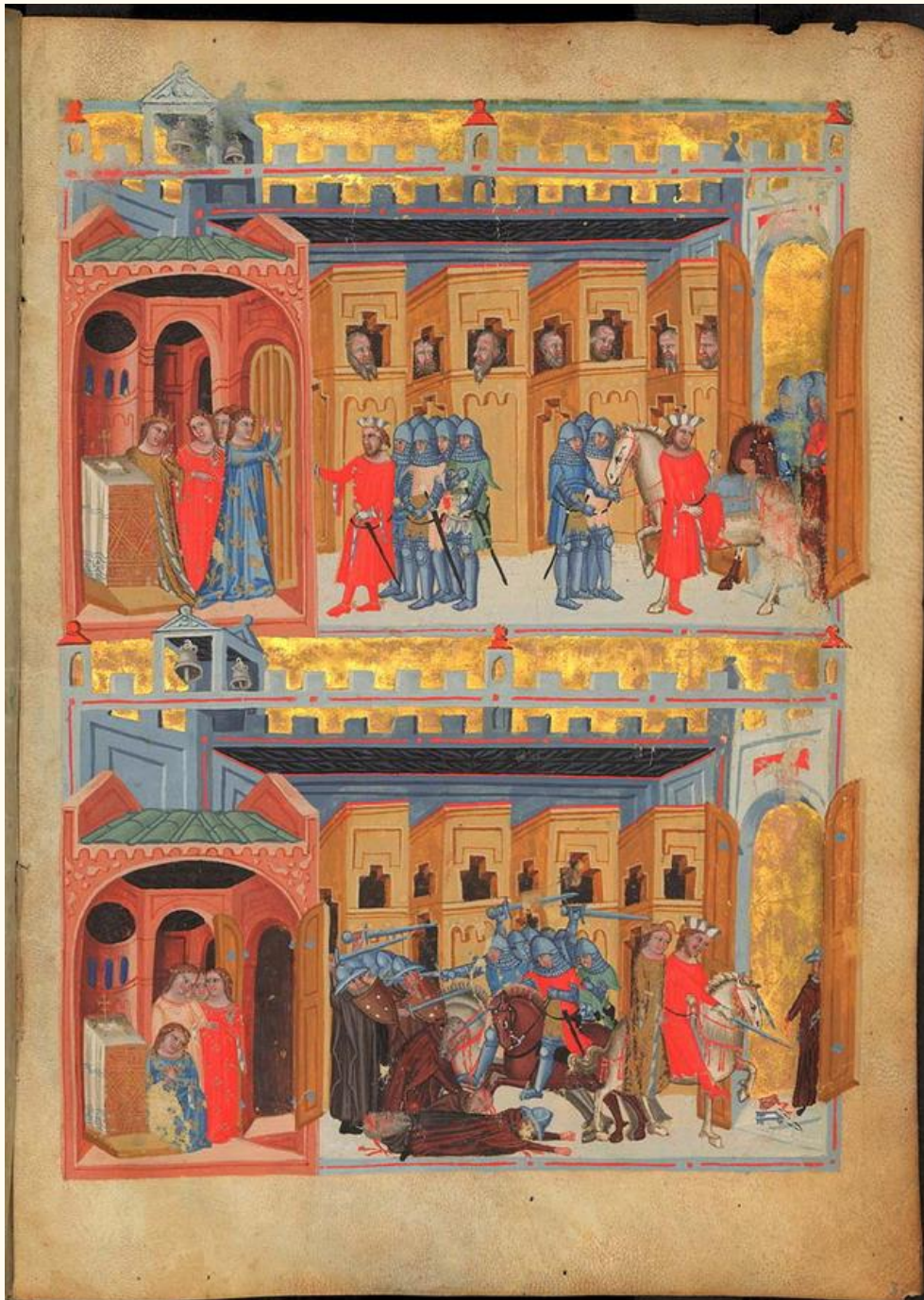
Karel IV. se zastavil v Sieně při obou římských jízdách, 1355 zde zanechal Arnošta z Pardubic před závěrem své korunovační cesty do Říma

Ambrogio Lorenzetti,
Špatná vláda, Siena

Kronika takřečeného Dalimila,
iluminace z tzv. Pařížského zlomku,
latinského překladu kroniky,
kol. 1340

V Čechách se velmi rozvinula desková malba – podněty z Itálie, z Porýní.

Biskupský dvůr

Nejstarší deskový obraz v Čechách.

Tzv. Roudnická predela, před 1340, část relikviářové skřínky? Sv. Ondřej, sv. Jan Evangelista, sv. Petr

Vznikla asi pro roudnickou kanonii augustiniánů, kterou založil 1333 Jan IV. z Dražic –
nástěnná malba Strom života v ambitu.

Styk s Itálií Madona Mostecká, 1345 - 1350

Byzantsko-italský typ

Byzantské vlivy (tento typ Madony z Kypru, kam ze Sinaje, oblíbený pak u minoritů, též sienská škola):

- Tmavá podmalba, tmavý odstín pleti,
- Panna Maria má na sobě maforion se zlatým lem, do něho je zahaleno i dítě

Italské vlivy:

- Bohatá výzdoba Ježíškova roucha, zářivé barvy oblečení,
- stehlík (it. Cardellino) v ruce dítěte,

v byzantské předloze to byl svitek (it. Cartellino) – slovní hříčka, v obou případech symboly spásy

Svitek má Ježíšek na Kladské madoně a Broumovské madoně (plastika), obě díla spojována s osobou Arnošta z Pardubic.

Jan ROYT, *Středověké malířství v Čechách*, Praha 2002

Smrt Panny Marie z Košátek
(zámek u Mladé Boleslavi), dnes
Museum of Fine Arts, Boston -
námět má byzantský původ, obraz
vykazuje silný vliv sienské malby
(Simone Martini), obličejový typ
odvozený z benátské školy.
Obraz patří k vrcholným dílům
1. poloviny 14. stol.)

Obraz původně patřil rodu Krabiců z
Weitmile (možná přímo kronikáři Benešovi
Krabicovi), kteří tvrz Košátky koupili roku
1420 a obraz sem uložili. Sňatkem pak
obraz přešel rodu Kolovratů, kteří jej
vlastnili (i po prodeji Košátek) do roku
1946.

Madona Kladská, votivní obraz
Arnošta z Pardubic, 1343?, 1350

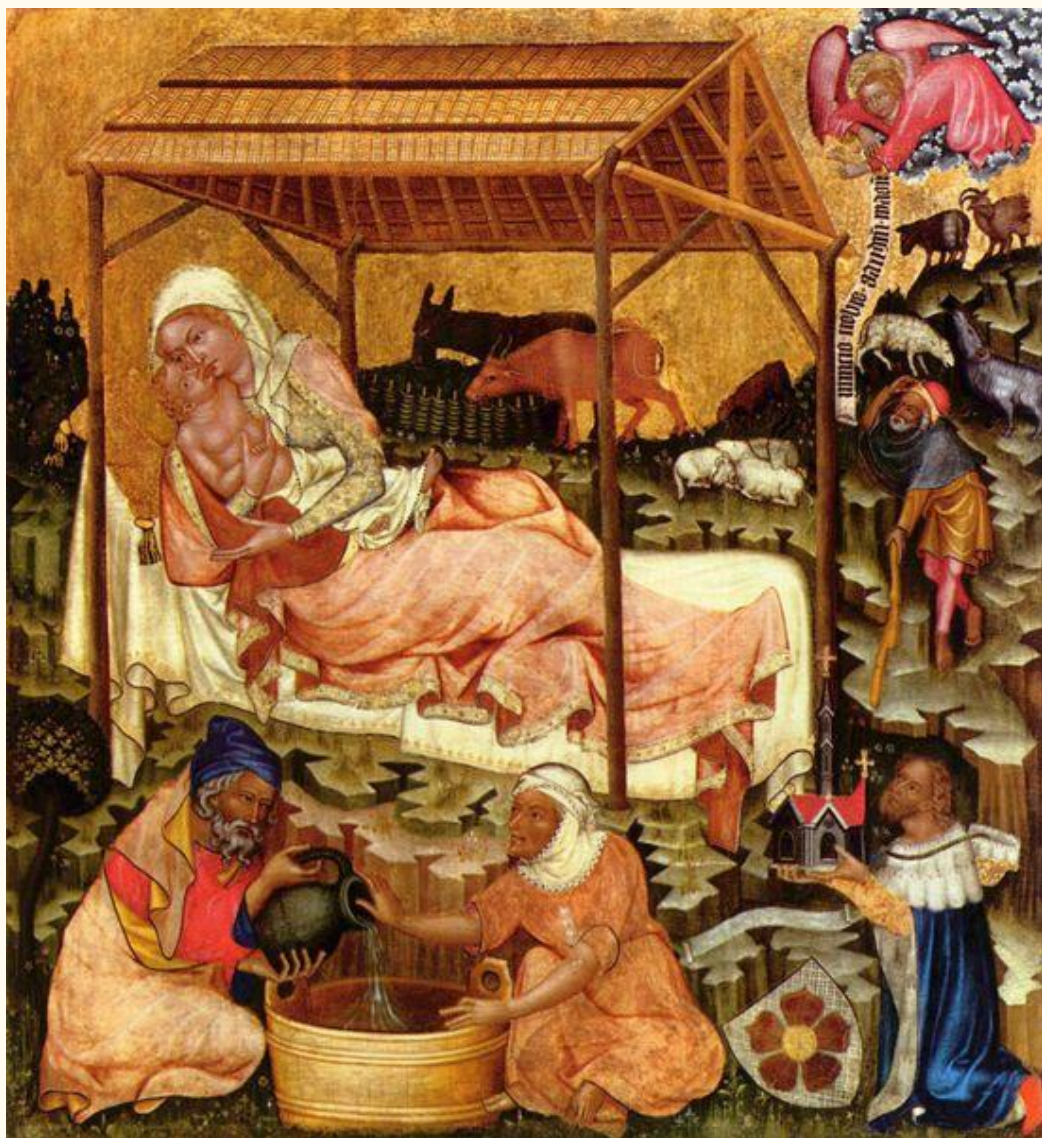
Madona na oltáři ve farním kostele
v Kladsku

Mistr
Vyšebrodského
cyklu, Praha kolem
1346/ 1347,

Zvěstování

Mistr vyšebrodského oltáře,
Narození Páně s donátorem,
Kristus na Olivetské hoře

Mistr Vyšebrodského cyklu—dílno,
Madona z Veverí, 1345-1350,
Madona Zbraslavská,
1345-1350

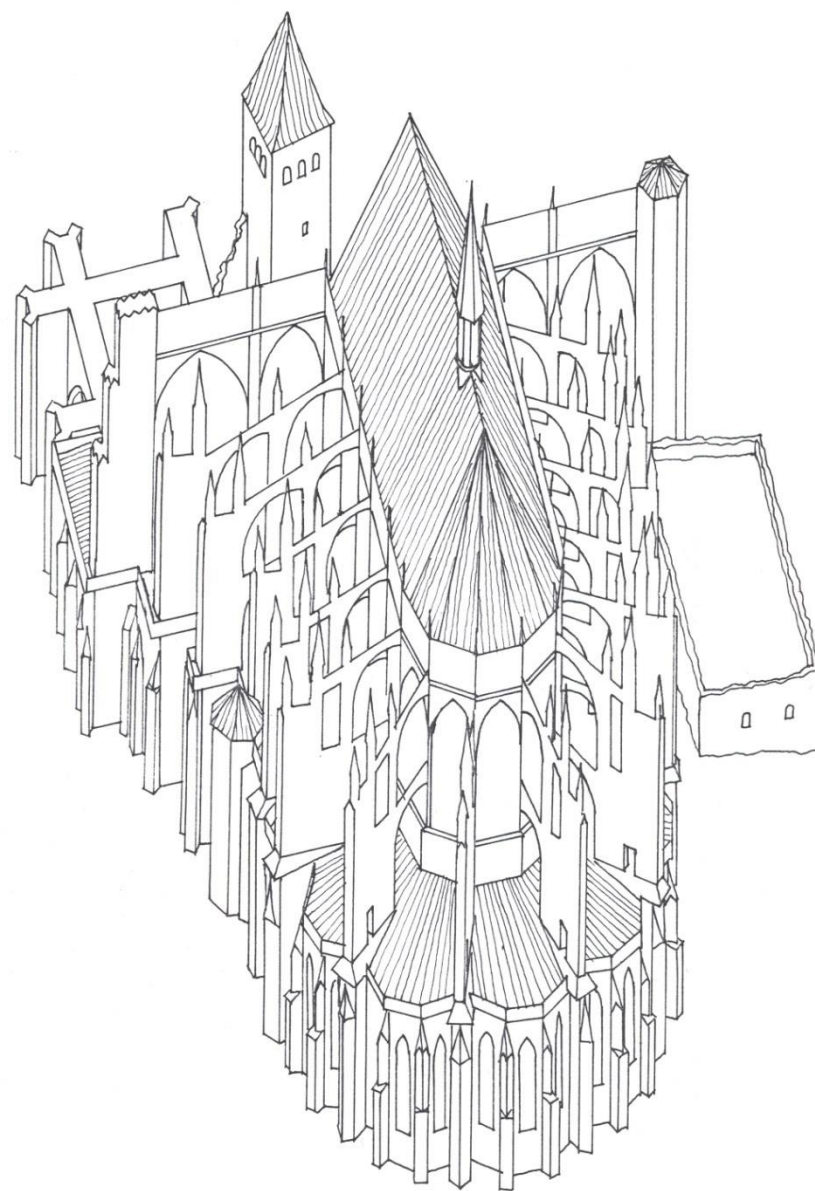
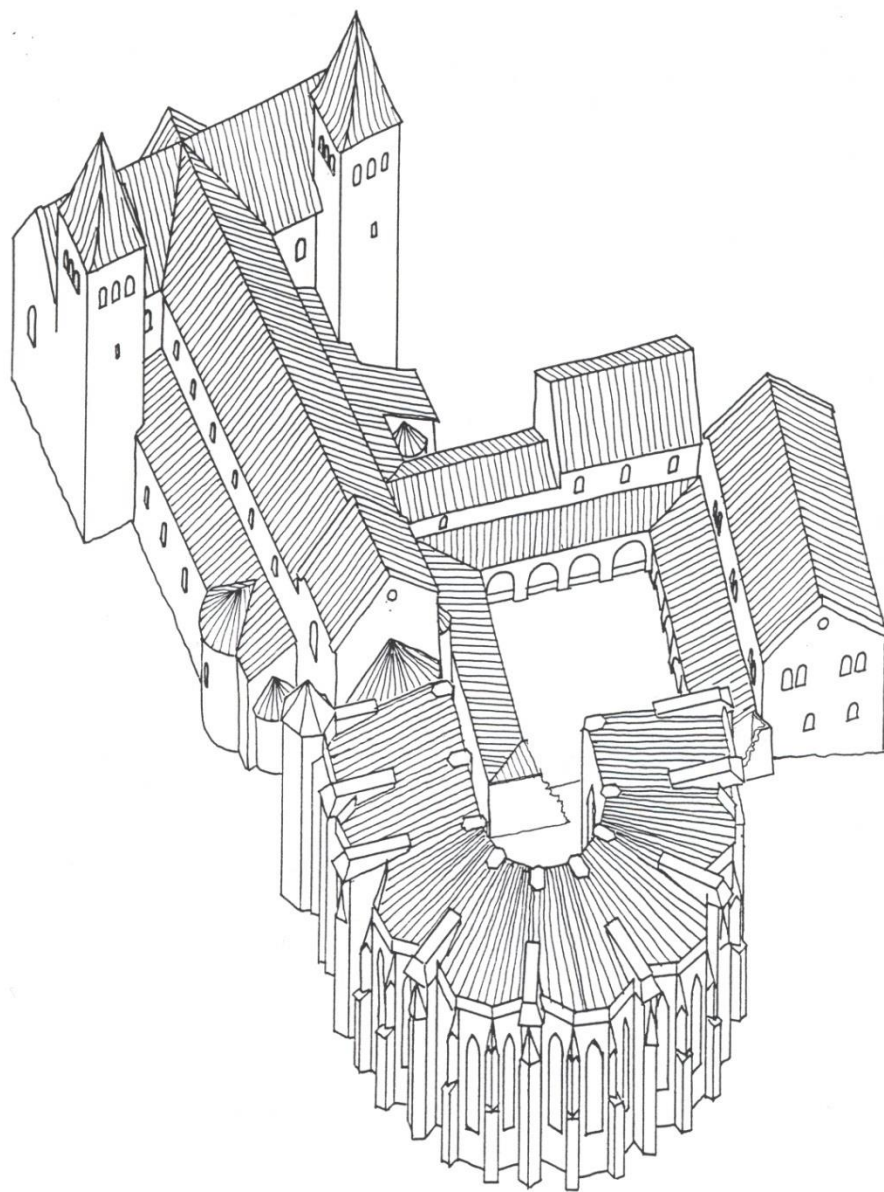
Kaufmannovo Ukřižování desková malba
neznámého autora, 1340-1360, dnes sbírek
Gemäldegalerie Berlin.

Původně zřejmě střední část menšího skládacího
oltáříku. Italský vliv. Ve své době ojedinělé dílo,
inspirací pro tvorbu v lucemburském okruhu.

Spory:

je dílem mladšího umělce z okruhu Mistra
vyšebrodského oltáře (částečně odklon od
mysticko-náboženského pojetí k dramatickému
podání skutečnosti a zesílení účinku)
nebo je dílem
rakouského malíře z okruhu Mistra
Klosterneuburského oltáře. Pokud by tomu tak
bylo, mohl obraz vzniknout již kolem roku 1340.

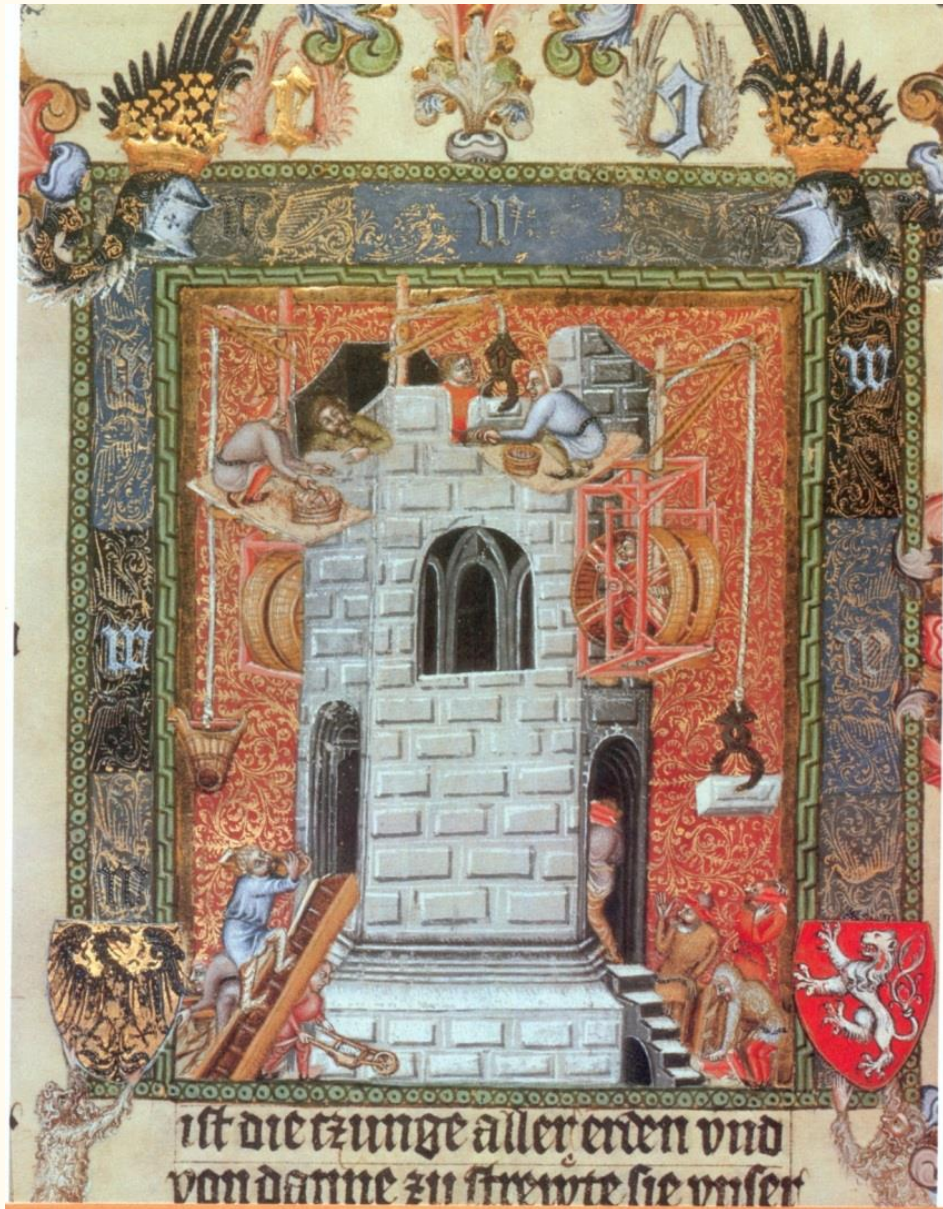

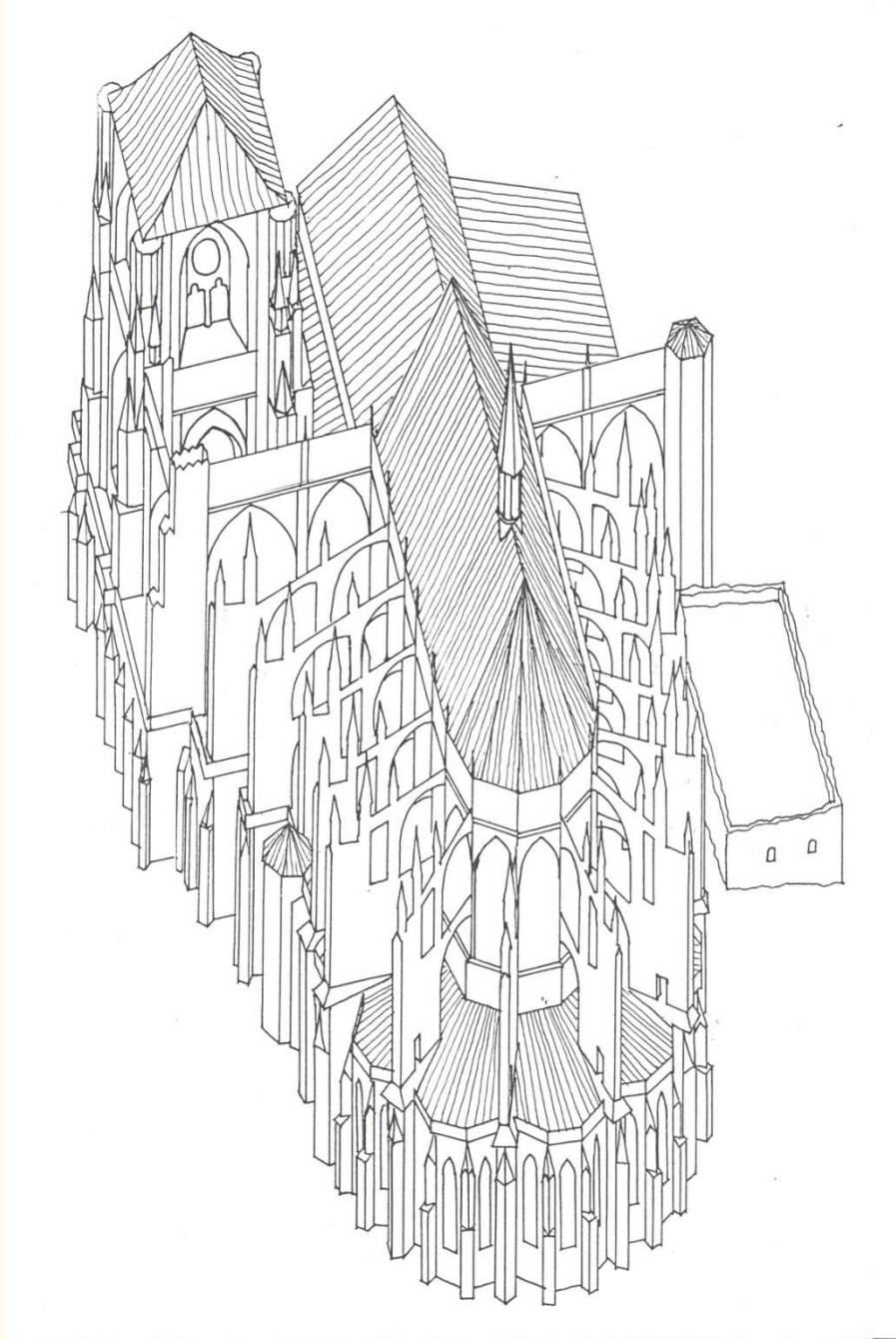

Katedrála sv. Víta, triforium, stavitelé Matyáš z Arrasu a Petr Parlér

Bible krále Václava,
stavba Babylonské věže
Svatovítská huť Petra Parláře,
kresba jižní věže katedrály, přízemí,
ÖNB Wien

Katedrála sv. Víta, presbyterium
busty v triforiu, Karel IV. a Alžběta Pomořanská

Sv. Václav, kolem 1373-75), Petr nebo Jindřich Parlér

Sv. Jiří zabíjející draka, Martin a Jiří z Kluže (Cluj-Napoca, Kolozsvár), 1373

Lucca, St. Frediano, Poslední soud, mozaika v byzantském stylu, 13. století

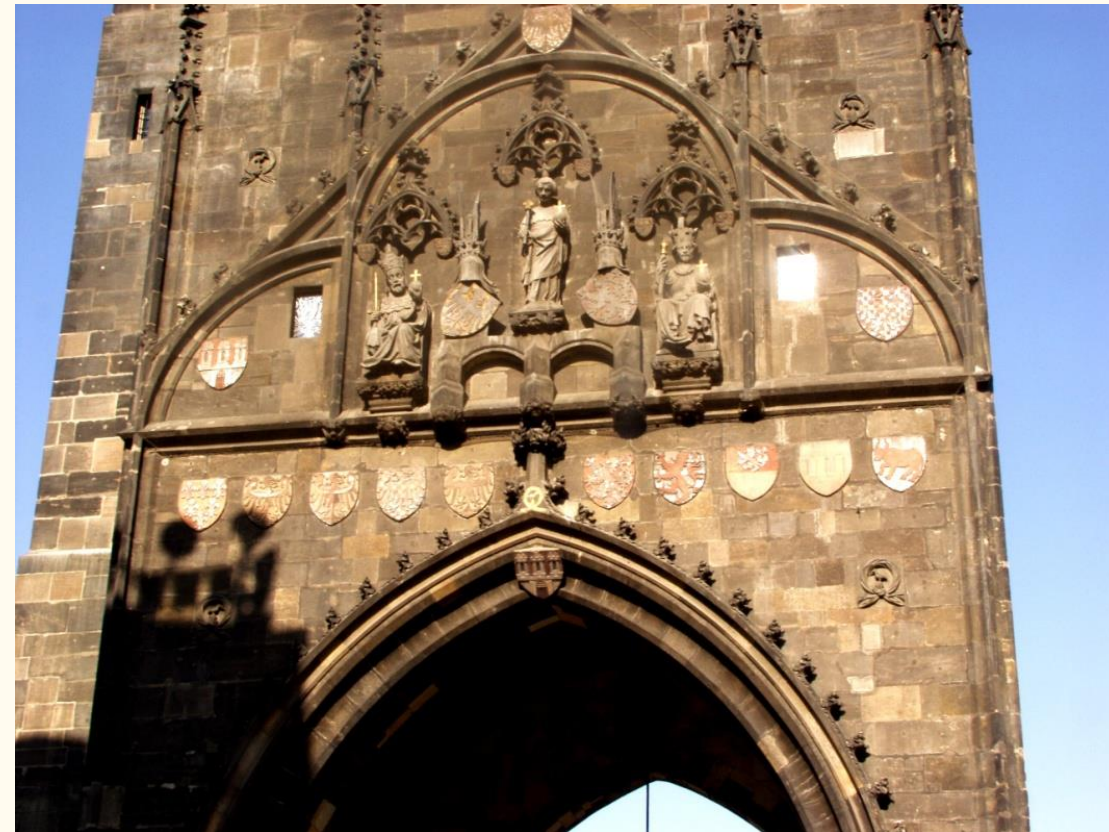

Zlatá brána

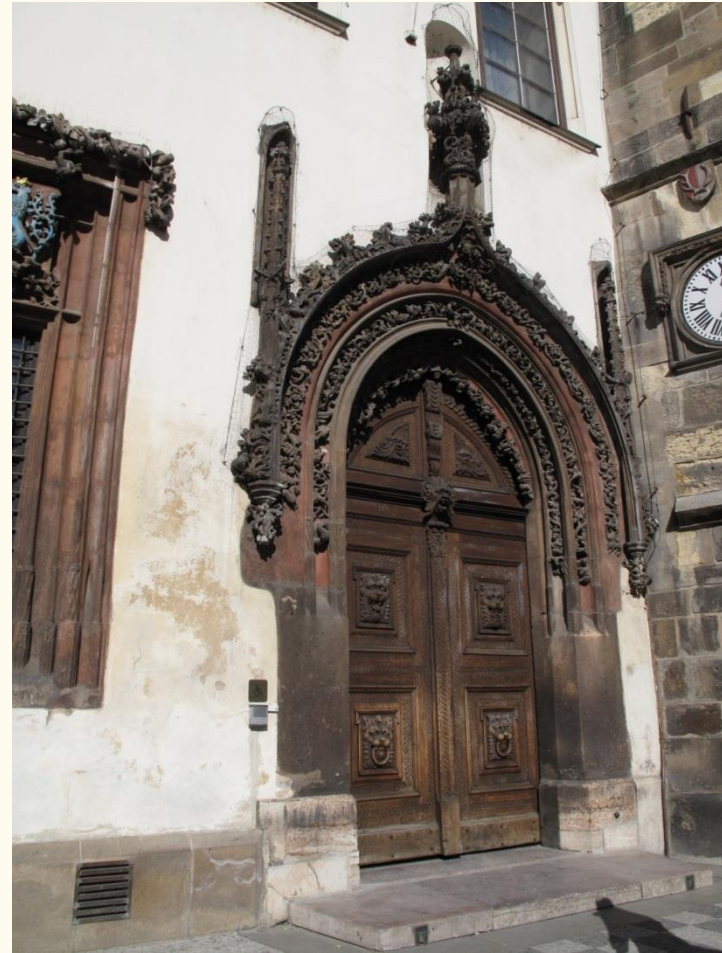

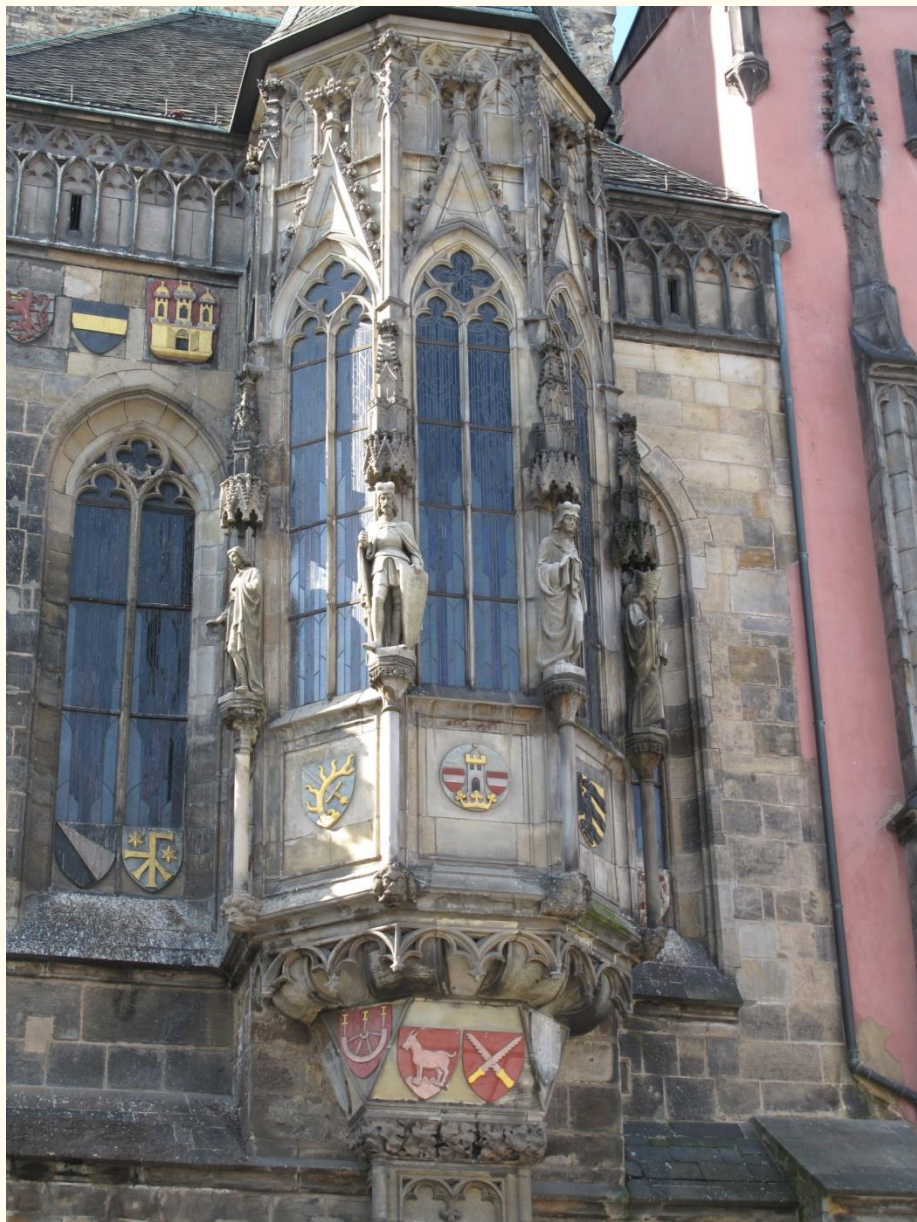
Staroměstská mostecká věž

Mühlhausen, kostel Panny Marie, jižní průčelí transeptu, kol. 1360-1370

Staroměstská radnice

A photograph of a large, white stone castle with a dark blue roof, situated on a hill. The castle features multiple towers and battlements. The surrounding landscape is covered in dense forest with trees showing autumn foliage in shades of green, yellow, and orange. The sky is clear and bright.

Karlštejn – kostel P. Marie, Ostatkové scény

Karlštejn,
kostel Panny
Marie,
Apokalypsa,
Žena
Sluncem
oděná

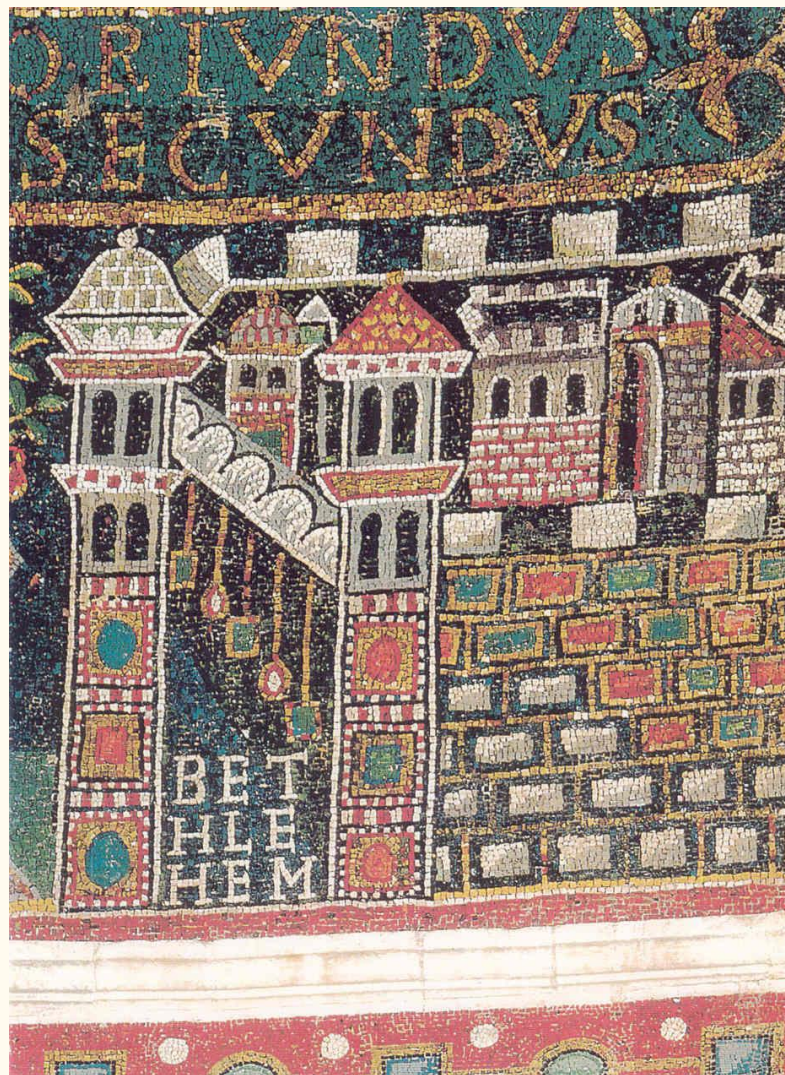
Karlštejn – kostel Panny Marie, Apokalypsa, Drak

Karlštejn – kaple sv. Kříže

Řím, Santa Maria di Trastevere,
Santa Maria Maggiore

Mistr Theodorik – sv. Alžběta, sv. Tomáš

Votivní obraz Jana Očka z Vlašimi,
před 1371

Václav IV., triforium, chrám Panny Marie před Týnem

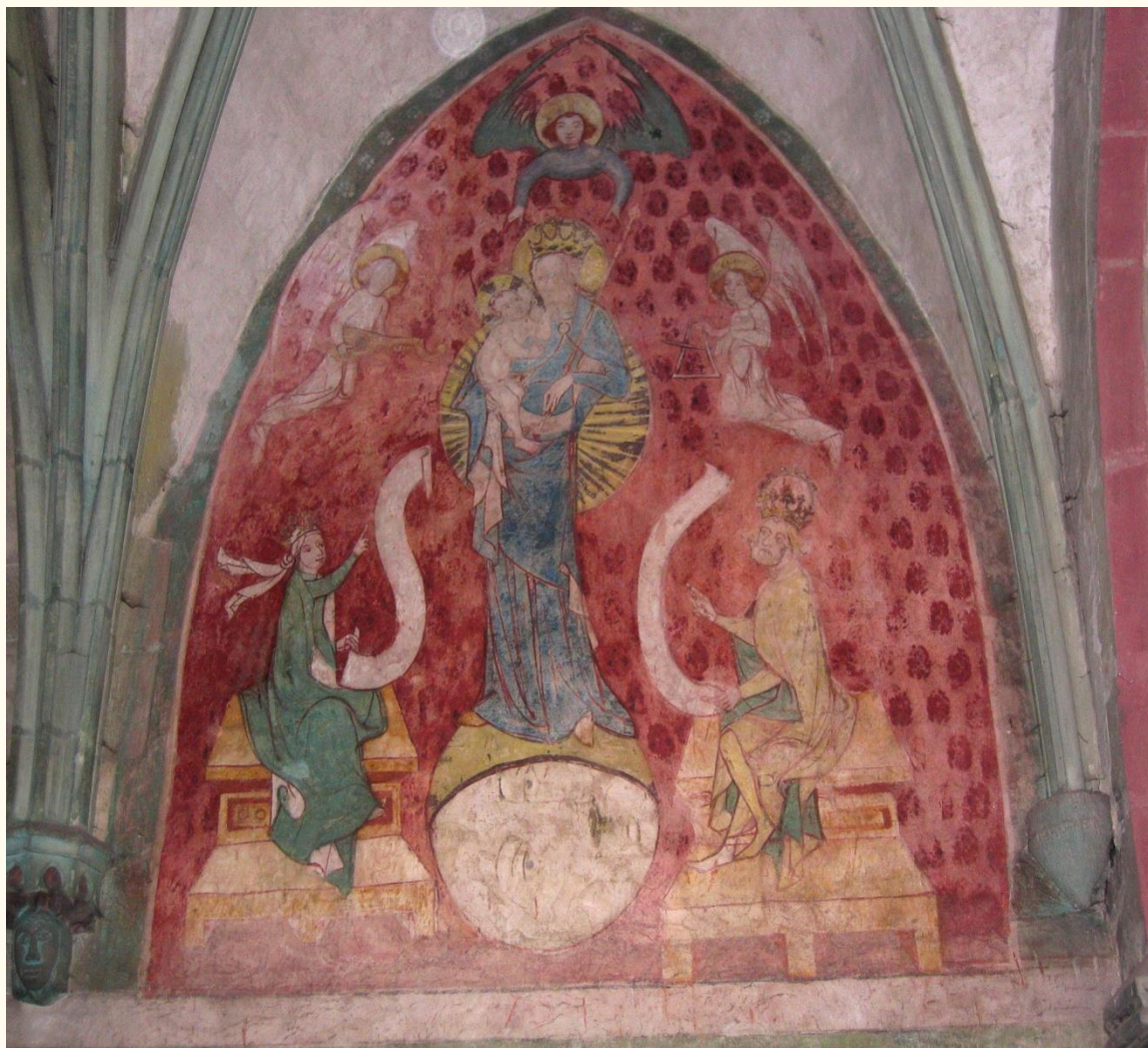

Točník

Libiř – 90.léta 14. stol.

Sybila ukazuje císaři Augustovi Pannu Marii ve Slunci, Klanění Tří králů

Mistr Třeboňského oltáře, po 1380

Mistr Třeboňského oltáře: Madona roudnická, 1385-1390
Madona vratislavského biskupa Václava lehnického, kol. 1415-1417

Ukřižování z Rajhradského oltáře, původně asi pro kostel sv. Mořice v Olomouci

Plzeňská madona (Nad slunce krásnější),
1380–1384 - Typická představitelka tzv.
krásných madon, autor se hledá v Mistru
Krumlovské madony, kol.1390 (dnes
Kunsthistorisches Museum Wien)

Vratislavská madona, kol.1390-1400
Madona ze Šternberka, 1390-1400

Madona z Altenmarktu, Praha 1380-1393; Madona ze Stralsundu

Klášter cisterciáček St. Marienstern, Krásná madona, kol.
1420

Madona z kostela kostel sv. Petra a Pavla ve Zhořelci, kol.
1440-1450

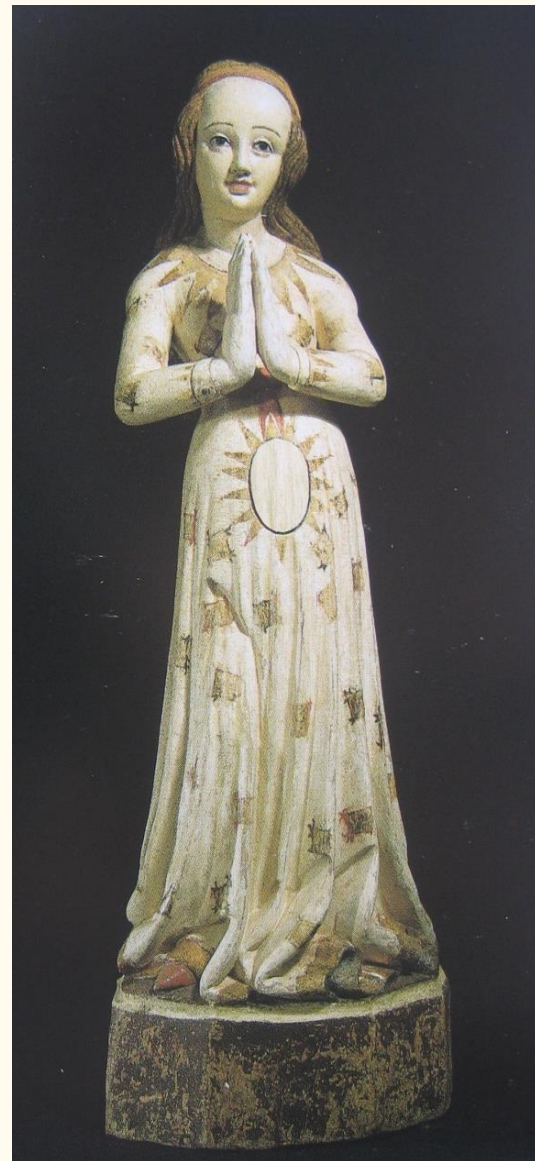
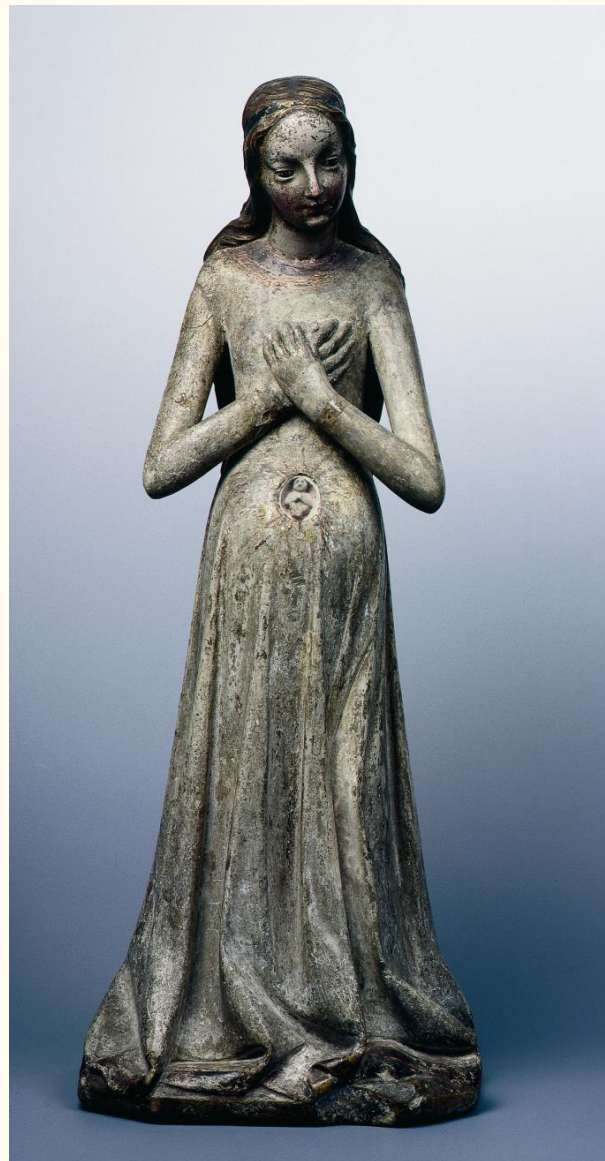

Ambrogio Lorenzetti

Kojící madona z Konopiště,
kol. 1380, detail

St. Marienstern, P.
Marie v naději, po 1370,
Slezsko

Zhořelec,
P. Marie v naději,
1390-1400

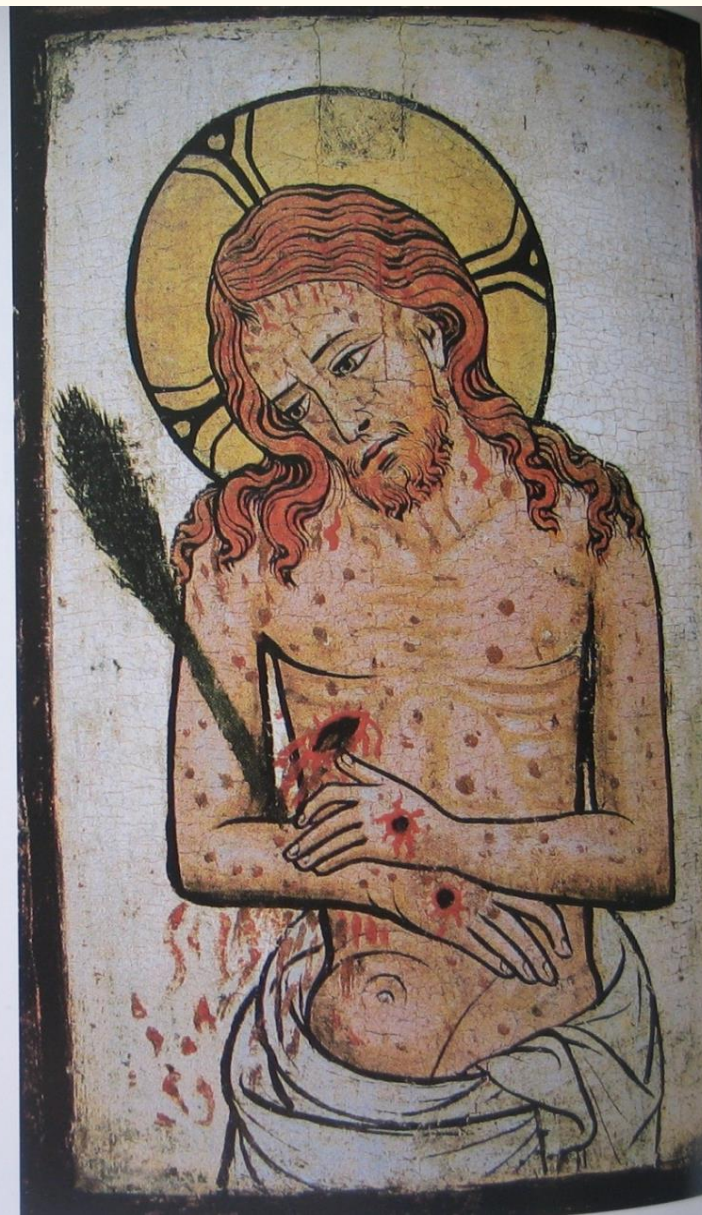
St. Marienstern,
tzv. Marienchen, kol
1450

St. Marienstern, Pieta; St. Marienthal, Vzkříšený Kristus

St. Marienstern/ Zhořelec

desková malba (nejstarší v HL), původem z Prahy nebo pod jejím vlivem
Trůnící madona (Vyšebrodský oltář), Ecce homo, kol. 1360

Relikviářová skříň , Kamenz, Čechy kol. 1380

Beeskow,
svatí otcové,
nástěnné malby,
kostel Panny Marie

